

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE

Sofinancira
Evropska unija

Projekt EKP-1: **Krepitev vseživljenjskega učenja (OP27.00298)**

Sklop 4: Razvoj zelenih kompetenc in prilagajanje na zeleni prehod

Aktivnost 4.1.: Razvoj zelenih kompetenc in spodbujanje vključenosti v VŽU

Naloga 4.1.: Razvoj zelenih kompetenc in spodbujanje vključenosti v VŽU

ZAPLETENI IZZIVI TRAJNOSTI: ZELENE KOMPETENCE SPREJEMANJA KOMPLEKSNOСТИ V TRAJNOSTNOSTI

Program spopolnjevanja

ACS, december 2025

ZBIRKA PROGRAMOV ANDRAGOŠKEGA USPOSABLJANJA IN SPOPOLNJEVANJA ANDRAGOŠKEGA CENTRA SLOVENIJE

Program: Zapleteni izzivi trajnosti: zelene kompetence sprejemanja kompleksnosti v trajnostnosti

Avtorji programa:

Ema Meden, dr. Tadej Košmerl, Mihaela Anclin, Jože Prah

Pri pripravi so v svetovalni vlogi sodelovali tudi: dr. Nevenka Bogataj, Katja Bhatnagar, Marjeta Marinčič, dr. Zinka Kosec in Karmen Strel

Leto nastanka programa: 2025

Jezikovni pregled: besedilo ni lektorirano

Recenzija: Mag. Andreja Jelen Mernik

Razvoj programa sta omogočila Evropski socialni sklad plus in Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje Republike Slovenije.

Vsebina

1. Ime programa	4
2. Namen programa	4
3. Ciljna skupina	7
4. Cilji programa	7
5. Katalog znanja oziroma vsebina programa	8
5.1 Struktura in vsebinska zasnova programa	8
5.2 Katalog znanja – po vsebinskih sklopih in temah.....	10
6. Trajanje izobraževanja	24
7. Izpitni katalog oziroma drugi načini preverjanja znanja	24
8. Pogoji za vključitev v program	24
9. Pogoji za napredovanje in dokončanje programa.....	25
10. Organizacija izobraževanja	26
11. Znanje in usposobljenost strokovnih delavcev	30
12. Potrdilo o usposabljanju	31
13. PRILOGE	31
PRILOGA 1: Literatura in viri za pripravo programa	31
PRILOGA 2: Primeri problemov za učenje	31

1. Ime programa

Program spopolnjevanja: **Zapleteni izzivi trajnosti: zelene kompetence sprejemanja kompleksnosti v trajnostnosti**

Krajše ime programa: **Zapleteni izzivi trajnosti**

2. Namen programa

Izzivi trajnostnosti sodijo med zagonetne probleme (ang. *wicked problems*), za katere je zaradi njihove kompleksnosti pogosto oteženo oblikovanje jasnih opredelitev in še toliko bolj rešitev. So globalni in sistemski ter se jih je posledično tudi v izobraževanju treba lotiti kritično in sistemsko (Milana idr. 2016, str. 531). UNESCO (2014) prav s tem namenom kritično in sistemsko mišljenje uvršča med ključne izide izobraževanja o trajnostnosti skupaj z demokratičnim sprejemanjem odločitev ter sprejemanjem odgovornosti za trenutne in prihodnje generacije. V takšnem izobraževanju morajo biti tudi sami udeleženci obravnavani holistično in sistemsko, kar vključuje kontekst, značilnosti in vzorce njihovih interakcij znotraj različnih prepletenih sistemov, v katerih delujejo (Lange, 2018). Na individualni ravni so poleg medčloveških odnosov tako zajeti tudi geografski prostor in odnosi do žive in nežive narave, na kolektivni ravni pa kulturni, ekonomski, politični in spiritualni odnosi (Lange, 2018). UNESCO (2015) poudarja, da naj takšno kritično in sistemsko zastavljeno izobraževanje poleg kognitivne dimenzije (znanje za razumevanje in kritično mišljenje) zajema tudi družbeno-emocionalno (skupne vrednote, solidarnost, odgovornost in pripadnost človeštvu) ter vedénjsko dimenzijo (učinkovito in odgovorno delovanje za miren in trajnostni svet).

Potreba po razvoju in uveljavljanju izobraževanja o trajnostnosti izraža globalna politična *Agenda 2030* (OZN, 2015), ki za cilj trajnostnega razvoja 4.7 opredeljuje, da je treba »do leta 2030 zagotoviti, da vsi učeči se pridobijo znanje in spretnosti, potrebne za spodbujanje trajnostnega razvoja«. V njenem okviru je bila za ta namen razvita strategija *Izobraževanje za trajnostni razvoj: Na poti k uresničitvi ciljev trajnostnega razvoja* (UNESCO, 2019), ki med prioriteta področij razvoja izobraževanja do leta 2030 opredeljuje izboljšanje zmožnosti izobraževalcev za uspešno izvajanje izobraževanja za trajnostni razvoj (ITR oz. VITR) ter okrepitev delovanja na lokalni ravni. Zaradi svoje prilagodljivosti je lokalno okolje v omenjenem okvirju opredeljeno kot najverjetnejši prostor oblikovanja inovativnih trajnostnih praks in doseganja pomembnih družbenih sprememb, ki se nato ob vpetosti izobraževalnih organizacij v širše okolje širijo tudi na višje ravni. Lokalno okolje je eden od podsistemov družbe, ki je sama podsistem okolja oz. biosfere. Kompleksnost in sistemska prepletenost ravni in njihovih enot, ki med seboj sovplivajo sinhrono in asinhrono, so v središču tega programa spopolnjevanja.

Z razvojem kritičnega in systemskega mišljenja na področju trajnostnosti se že četrto stoletje ukvarjajo raziskovalci planetarne oz. okoljske smeri transformativnega učenja. Začetnik omenjene smeri je Edmund O'Sullivan (1999, 2002), po katerem je za razvoj odgovornega odnosa in ravnanja človeka do planeta ključno oblikovanje transformativne vizije premika od sedanjih uničujočih bivanjskih praks globalnega kapitalizma k ekološki in družbeni trajnostnosti. Slednja se lahko razvije s kritiko škodljivih družbenih elementov, oblikovanjem alternativ in načrtovanjem prehoda k tem alternativam. Nadaljnji raziskovalci okoljskega transformativnega učenja (npr. Bogataj in Robinson, 2024; Diduck idr. 2012; Košmerl in Mikulec 2022; Maison 2023; Sinclair idr. 2011) k temu dodajajo še nujnost povezovanja okoljskih in družbenih transformacij, upoštevanja medsebojnega transformativnega vpliva med posameznikom in širšim okoljem ter prepleta instrumentalnega – povezanega z doseganjem oprijemljivih kratkoročnih ciljev – in komunikacijskega učenja – povezanega s kritičnim razumevanjem namenov, vrednot, verjetij in občutij ob razvoju avtonomnega in družbeno odgovornega mišljenja.

Svet EU (2022) v svojem *Priporočilu o učenju za zeleni prehod in trajnostni razvoj* izpostavlja pomen okrepitve sistemov izobraževanja, da bodo imeli vsi učeči se dostop do kakovostnega, pravičnega in vključujočega izobraževanja o trajnostnosti, podnebnih spremembah, varovanju okolja in biodiverziteti. Ob tem spodbuja zagotavljanje učnih priložnosti za soodločanje in sooblikovanje trajnostnega gospodarstva in pravične družbe ter razvoj kritičnega in systemskega mišljenja. Za pomoč pri razvoju in vrednotenju znanja, spretnosti in odnosov na področju podnebnih sprememb in trajnostnega razvoja je bil pod okriljem Evropske komisije razvit tudi *Evropski okvir kompetenc za trajnostnost GreenComp* (Bianchi idr., 2022), ki je sestavljen iz 12 kompetenc, razvrščenih v štiri področja. V nadaljevanju se osredotočamo na drugo med njimi, ki se z namenom identifikacije in analize problemov v povezavi z (ne)trajnostnostjo imenuje »sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti«. Program spopolnjevanja je torej namenjen razvoju zelenih kompetenc systemskega mišljenja, kritičnega mišljenja in formuliranja problemov.

S poudarkom na kompleksnosti trajnostnosti program cilja na kritično refleksijo o sistemih, katerih del smo, in razvoj odgovornega odnosa do okolja in zagonetnih problemov trajnostnosti. Program preizprašuje instrumentalno dojemanje okolja ter stremi k razvoju odgovornosti do živega in neživega sveta, kar vključuje tudi kritično mišljenje o soodvisnostih družbe in okolja ter krepitev zavedanja, da je tudi človek del narave. Hkrati mora kritično mišljenje v programu presegati reprodukcijo preteklosti ali zgolj razumevanje sedanjosti ter mora v dialogu z zgodovino in imaginacijami prihodnosti omogočati razmislek prek okvirov izkušenj posameznika (Giroux 2010).

Program je skladen z okvirjem GreenComp in prvi obravnava področje kompetenc sprejemanja kompleksnosti v trajnostnosti. Dosedanji nacionalni nabor andragoških

programov na področju trajnostnega razvoja in trajnostnosti (Anko idr. 2007; Bogataj idr. 2016; Bogataj idr. 2024). Hkrati bo pomembno prispeval k uresničevanju številnih nacionalnih in mednarodnih politik. Poleg k že omenjenim bo doprinesel k uresničevanju sledečih usmeritev osrednjih političnih dokumentov s področja izobraževanja odraslih o trajnostnosti:

NACIONALNE POLITIKE

- ▶ *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* od leta 2008 izobraževanje za trajnostni razvoj uvršča med temeljne cilje slovenskega izobraževalnega sistema.
- ▶ *Strategija razvoja Slovenije 2030* (Vlada RS, 2017) opredeljuje vseživljenjsko učenje za osrednje gonilo razvoja ter izpostavlja trajnostni razvoj, dejavno državljanstvo in etičnost kot ključna načela vzgoje in izobraževanja.
- ▶ *Zakon o izobraževanju odraslih* (2018) kot cilj javnega interesa v izobraževanju odraslih – zlasti v neformalnem izobraževanju odraslih – opredeljuje krepitev opolnomočenosti na področju trajnostnega razvoja.
- ▶ *Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030* (2022) razvijanje programov na področju trajnostnosti uvršča v svoje prvo prednostno področje.
- ▶ *Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja za 2020–2030* (2022) izpostavlja potrebo po uveljavitvi izobraževanja in ozaveščanja na področju ohranjanja narave kot enega ključnih podpornih sistemov varovanja okolja.

MEDNARODNE POLITIKE

- ▶ *Evropski zeleni dogovor* (Evropska komisija, 2019) je pomemben ukrep pri doseganju zelenega prehoda, saj spodbuja razprave o potrebnih spremembah v izobraževalnih ustanovah in širšem lokalnem okolju. Sprožil je tudi nastanek *Evropskega okvira kompetenc za trajnostnost GreenComp*.
- ▶ *Resolucija Sveta Evropske unije o novem evropskem programu za učenje odraslih 2021–2030* (Svet EU, 2021) opredeljuje obravnavo okoljskih odnosov ter razvoj ustrezne miselnosti in zelenih spretnosti v izobraževanju odraslih za pomemben del ekološke transformacije.
- ▶ *Berlinska deklaracija o izobraževanju za trajnostni razvoj* (UNESCO, 2022) opozarja na nujnost hitrega ukrepanja in poziva h koreniti transformaciji, ki nas bo postavila na pot trajnostnega razvoja, temelječega na pravičnih, vključujočih, skrbnih in miroljubnih odnosih vsakega z vsakim in z naravo.
- ▶ *Marakeški akcijski okvir* (UNESCO inštitut za vseživljenjsko učenje, 2022) trajnostnost uvršča med ključna področja, na katerih se morajo v naslednjem desetletju intenzivno razvijati programi izobraževanja odraslih.

3. Ciljna skupina

Program je primarno namenjen strokovnim delavcem, ki v svojih organizacijah že izvajajo ali pa si želijo razvijati programe izobraževanja odraslih na področju trajnostnosti. Ti programi so lahko osredotočeni na teme trajnostnosti ali pa je trajnostnost v njih le eden od manjših elementov obravnave poljubne tematike.

Pri ciljni skupini, ki se bo vključevala v program, je mogoče pričakovati, da:

- že ima temeljna andragoška znanja,
- ima interes za teme trajnostnosti, a različno predznanje na tem področju,
- ima predhodne izkušnje s poučevanjem o trajnostnosti, ki jih je mogoče uporabiti kot vsebinski doprinos programu,
- je heterogena glede na delovne naloge v izobraževanju odraslih (načrtovalci in izvajalci programov, projektni vodje, predstavniki vodstva organizacij).

4. Cilji programa

Udeleženci bodo:

- ▶ spoznali koncept planetarnih meja
- ▶ spoznali koncept zagonetnih problemov v povezavi s trajnostnimi izzivi
- ▶ reflektirali lastno odvisnost od okolja in družbe ter svojo vpetost v ekosisteme in družbene (pod)sisteme
- ▶ analizirali prepletenost okoljskih in družbenih sistemov ter soodvisnosti njihovih elementov kot temeljno sistemsko značilnost, ki omogoča (in določa) trajnostnost
- ▶ identificirali ključne zagonetne probleme ali njihove vplive, ki se odražajo v lokalnih okoljih udeležencev
- ▶ opredelili osrednji aktualni zagonetni problem v povezavi s trajnostnostjo v svojem lokalnem okolju, vključno z njihovo zahtevnostjo, vpletenostjo različnih akterjev ter geografskim in časovnim obsegom
- ▶ identificirali potencialen bodoči zagonetni problem v povezavi s trajnostnostjo v svojem lokalnem okolju
- ▶ analizirali vplive z višjih ravni (npr. državne, evropske, globalne) na trajnostne izzive in (ne)trajnostne prakse v svojem lokalnem okolju
- ▶ spoznali ključne politične smernice na področju trajnostnosti in izobraževanja o njej
- ▶ reflektirali okoljske, družbene, kulturne in ekonomske posledice dosedanjega gospodarskega razvoja
- ▶ spoznali prevladujoče in alternativne elemente gospodarskega razvoja
- ▶ reflektirali trajnostne in netrajnostne načine proizvodnje in potrošnje
- ▶ analizirali poročanje o trajnostnih izzivih v različnih medijih
- ▶ razvili lastne ideje o inovativnih načinih poučevanja odraslih o trajnostnosti

5. Katalog znanja oziroma vsebina programa

5.1 Struktura in vsebinska zasnova programa

Program je zasnovan enovito po vsebinskih sklopih.

Preglednica 1: **Vsebinski sklopi, teme programa ter priporočene oblike izvedbe programa**

VSEBINSKI SKLOPI IN TEME		NAČIN IZVEDBE PROGRAMA IN ŠTEVILO UR		
		Izobraževanje v živo (v prostorih organizacije ali na drugi lokaciji)	Videokonferenčno srečanje	Samostojno delo na spletu ali s fizičnimi gradivi
I.	OKVIR GREENCOMP IN SPREJEMANJE KOMPLEKSNOСТИ V TRAJNOSTNOSTI			
	Uvod v program		1	
	Pregled Evropskega okvira kompetenc za Trajnostnost (GreenCOMP)			1
	Kompetenca systemskega mišljenja			1
	Kompetenca kritičnega mišljenja			1
	Kompetenca formuliranja problema			1
	Število ur za sklop		1	4
II.	FORMULIRANJE PROBLEMA			
	Teorije in klasifikacija problemov	2		
	Izbira skupine ter izbira in formuliranje problema	2		
	Prostorske in časovne razsežnosti problema	1		
	Odgovornost za reševanje – čigav je problem	1		
	Število ur za sklop	6		
III.	SISTEMSKO MIŠLJENJE			
	Zemljevid in meje sistema	2		
	Procesi znotraj sistema	2		
	Točke vpliva in točke preobrata	2		
	Število ur za sklop	6		
IV.	KRITIČNO MIŠLJENJE			
	Viri informacij in njihova interpretacija	2		
	Argumentiranje, logične napake in miselni spodrsaljaji	2		

	Miselna orodja in strategije	2		
	Število ur za sklop	6		
V.	TERENSKI OBISKI			
	Kompleksni sistemi v praksi	8		
	Število ur za sklop	8		
VI.	SKLEPNO SREČANJE			
	Predstavitve nalog udeležencev		2	2
	Zaključna evalvacija in praznovanje		1	
	Število ur za sklop		3	2
		Izobraževanje v živo	Videokonferenčno srečanje	Samostojno delo
	SKUPAJ UR PO NAČINU IZVEDBE	26	4	6
	SKUPAJ TRAJANJE PROGRAMA	36 UR		

5.2 Katalog znanja – po vsebinskih sklopih in temah

I. Vsebinski sklop: **OKVIR GREENCOMP IN SPREJEMANJE KOMPLEKSNOСТИ V TRAJNOSTNOSTI**

Namen:

Uvodno srečanje je namenjeno seznanitvi z osnovnimi pojmi in pristopi, ki bodo uporabljeni v nadaljevanju programa. Udeleženci pridobijo informacije o vsebini, poteku in pogojih za uspešen zaključek usposabljanja. Medsebojno se spoznajo, predstavijo svoje izkušnje ter opredelijo pričakovanja glede programa. Seznanijo se z Evropskim okvirom kompetenc za trajnostnost (GreenComp) in s temeljnimi koncepti, povezanimi s kompetencami drugega sklopa tega okvira.

Trajanje v urah: 5 pedagoških ur

Znanja in spretnosti:

Preglednica 2: Znanja in spretnosti za vsebinski sklop: **OKVIR GREENCOMP IN SPREJEMANJE KOMPLEKSNOСТИ V TRAJNOSTNOSTI**

TEMA	Udeleženci:	
	ZNANJA	SPRETNOSTI
Uvod v program	▶ Pridobijo temeljne informacije o programu usposabljanja, njegovi vsebini, načinu izvedbe in časovnem poteku ▶ Spoznajo ključne aktivnosti usposabljanja in učne obveznosti	▶ Predstavijo svoje dosedanje izkušnje z izobraževanjem odraslih za trajnostni razvoj in soočanjem s kompleksnostjo, formuliranjem problemov in kritičnim mišljenjem ▶ Opredelijo svoja pričakovanja
Pregled evropskega okvirja kompetenc za trajnostnost (greencomp)	▶ Seznanijo se z Evropskim okvirjem kompetenc za trajnostnost in osnovno terminologijo ▶ Razumejo razloge za oblikovanje in uresničevanje okvira ter medsebojno prepletenost kompetenc. ▶ Razumejo koncept trajnostnosti kot uravnoteženje okoljskih, družbenih in ekonomskih vidikov.	▶ Reflektirajo lastna trajnostna prepričanja in kompetence v povezavi z dokumentom, domačo prakso in upoštevanjem/naslavljanjem kompleksnosti v izobraževanju ▶ Reflektirajo vplive človeškega delovanja na preseganje planetarnih meja – ali je kompleksnost prednost ali šibkost dela v IO? ▶ Uporabijo osnovna orodja za oceno trajnostnega vpliva

Kompetenca sistemskega mišljenja	▶ Razumejo razliko med mehanističnim in celostnim pogledom na sisteme. ▶ Poznajo osnovne značilnosti sistemov in jih znajo povezati z IO: povezanost in soodvisnost, nelinearnost, povratne zanke, meje sistema in soodvisnost elementov. ▶ Spoznajo pojma emergenca in kompleksnost.	▶ Analizirajo enostavne primere sistemov in prepoznajo njihove ključne dele in odnose. ▶ Prikažejo različne tipe sistemov (preprost, zapleten, kompleksen) in razložijo njihovo dinamiko. ▶ Uporabijo načela sistemskega mišljenja pri interpretaciji trajnostnih izzivov.
Kompetenca kritičnega mišljenja	▶ Razumejo pomen in procese kritičnega mišljenja pri obravnavi trajnostnih vprašanj. ▶ Spoznajo načine preverjanja virov, ločevanja dejstev in interpretacij, logične napake in pomen pravilne argumentacije. ▶ Razumejo pojav greenwashinga in pomen refleksije lastnih predsodkov.	▶ Razmišljajo o tem, kaj je informacija. ▶ Opazujejo in interpretirajo informacije z različnih vidikov. ▶ Analizirajo argumente ter razlikujejo dejstva od mnenj in interpretacij. ▶ Uporabijo kriterije za vrednotenje trditev in sprejemanje preišljenih odločitev. ▶ Identificirajo primere (ne)kritičnega mišljenja v slovenskem IO.
Kompetenca formuliranja problema	▶ Razumejo proces opredeljevanja in razčlenjevanja problemov. ▶ Spoznajo tipe problemov ter pomen vključevanja deležnikov pri njihovem opisu. ▶ Razumejo vpliv različnih prostorskih in časovnih okvirov na razumevanje problema in iskanje možnih rešitev.	▶ Opredelijo trajnostni problem in določijo njegove meje. ▶ Prepoznajo ključne deležnike in njihove interese. ▶ Oblikujejo izhodišča za iskanje možnih rešitev in definirajo korake za nadaljnje raziskovanje.

Priporočljive vsebine:

V asinhronem spletnem programu so na interaktiven način predstavljene vse tri kompetence, ki so predmet izobraževalnega programa. Postavljene so v kontekst dokumenta GreenComp in podprte s praktičnimi primeri, citati in navezavami. Udeleženci so spodbujeni k razmisleku z vprašanji za refleksijo in interaktivnimi nalogami. Ob koncu udeleženci programa svoje znanje preverijo s kvizom.

Preglednica 3: Priporočljive vsebine za vsebinski sklop: **SPREJEMANJE KOMPLEKSNOSTI V TRAJNOSTNOSTI**

TEMA	PRIPOROČLJIVE VSEBINE
Uvod v program	- Namen, cilji, vsebine programa usposabljanja - Pravila za pridobitev potrdila o uspešno zaključenem usposabljanju - Načini dela v programu - Organizacijske zadeve
Pregled evropskega okvira kompetenc za trajnostnost (greencomp)	- Predstavitev Evropskega okvirja kompetenc za trajnostnost - Planetarne meje in aktualni kazalci njihovega preseganja - Razlaga glavnih pojmov (trajnostnost, kompetenca) - Primeri vseh 12 kompetenc GreenCOMP
Kompetenca systemskega mišljenja	- Mehanistična in celostna paradigma razumevanja sistemov. - Sistem kot dinamičen, odnosen in spreminjajoč (nelinearna povezanost, povratne zanke, soodvisnost). - Meje sistema in pomen sinteze v primerjavi z analizo. - Klasifikacija sistemov: preprost, zapleten, kompleksen. - Procesi znotraj sistema (emergenca nasproti redukcionizmu).
Kompetenca kritičnega mišljenja	- Kritično mišljenje kot nadpomenka/podpomenka sistemskemu mišljenju - Informacije, opazovanje in interpretacija - Iskanje in vrednotenje virov - Razlikovanje dejstev, interpretacij in mnenj - Upoštevanje različnih perspektiv - Deduktivno in induktivno sklepanje - Analiza in oblikovanje argumentov, prepoznavanje logičnih napak. - Koncept <i>knowingness</i> (Brian Klaas). - Pojav greenwashinga.
Kompetenca formuliranja problema	- Klasificiranje različnih vrst problemov. - Prostorsko in časovno določanje problema. - Vloga deležnikov in odgovornosti pri opredeljevanju problema. - Pojav »rešitev, ki postanejo problem nekoga drugega,« izvažanje problemov - Faze reševanja problemov in pomen refleksije.

Izdelki, ki jih pripravijo udeleženci

Udeleženci v tej fazi programa ne pripravljajo samostojnih izdelkov. Potrdilo o uspešno opravljenem kvizu spletnega izobraževalnega programa predložijo koordinatorju programa.

II. Vsebinski sklop: **FORMULIRANJE PROBLEMA**

Namen:

Namen sklopa je udeležencem približati proces formuliranja problema kot proces prepoznavanja, opredeljevanja in razumevanja dejanskih ali potencialnih izzivov trajnostnosti. Sklop udeležence vodi od razumevanja, kaj je »dober problem«, do sposobnosti, da ga umestijo v širši časovni, prostorski in družbeni kontekst.

Udeleženci spoznajo, kako kompleksnost, razsežnost in deležništvo vplivajo na izbiro ustreznih pristopov za napovedovanje, preprečevanje in blaženje problemov ter prilagajanje nanje. V parih ali skupinah udeleženci izberejo in formulirajo problem trajnostnosti, s katerim se bodo ukvarjali v nadaljnjih sklopih programa. Skozi celoten program je pomembno, da gre v prvi vrsti za opazovanje in razmišljanje o kompleksnih izzivih – cilj srečanj v programu ni iskanje rešitev, temveč razumevanje kompleksnosti problemov kot nujne podlage za kasnejše iskanje poglobljenih in preišljenih rešitev.

Trajanje v urah: 6 pedagoških ur

Znanja in spretnosti:

Preglednica 4: **Znanja in spretnosti za vsebinski sklop: FORMULIRANJE PROBLEMA**

TEMA	Udeleženci:	
	ZNANJA	SPRETNOSTI
Teorije in klasifikacija problemov	▶ Razumejo, kaj je dobro formuliran problem (jasno, konkretno, znotraj dosega reševanja). ▶ Poznajo faze reševanja problema (identifikacija, analiza, iskanje rešitev, vrednotenje). ▶ Znajo umestiti problem glede na njegovo kompleksnost in vrsto možnih rešitev.	▶ Razlikujejo med vrstami problemov (enostavni, težavni, obvladljivi, zagonetni). ▶ Uporabljajo kriterije za opredeljevanje kakovostno formuliranih problemov.

Izbira skupine ter izbira in formuliranje problema	▶ Razumejo pomen natančnega poimenovanja in opredeljevanja problemov. ▶ Poznajo korake v procesu skupinskega formuliranja problema.	▶ Empatično sodelujejo pri oblikovanju skupinskega problema trajnostnosti. ▶ Oblikujejo konkreten, preverljiv problem iz resničnega okolja. ▶ Reflektirajo različne perspektive pri razumevanju istega problema.
Prostorske in časovne razsežnosti problema	▶ Razumejo pomen časovne in prostorske umestitve problema. ▶ Spoznajo načine vključevanja zgodovinske dimenzije. ▶ Seznanijo se s tehnikami ideacije prihodnosti (predvidevanje možnih scenarijev).	▶ Določijo prostorske in časovne meje izbranega problema. ▶ Opišejo zgodovinsko ozadje in predvidijo možen razvoj v prihodnosti. ▶ Uporabijo miselne vzorce ali diagrame za prostorsko-časovno kartiranje problema.
Odgovornost za reševanje – čigav je problem	▶ Razumejo pomen vključevanja različnih deležnikov in perspektiv. ▶ Spoznajo načela interdisciplinarnosti in transdisciplinarnosti. ▶ Razumejo, da okoljski problemi vključujejo tudi družbene, gospodarske in kulturne vidike.	▶ Identificirajo ključne deležnike, ki sooblikujejo ali vplivajo na problem. ▶ Iščejo informacije iz različnih strokovnih področij. ▶ Vzpostavijo transdisciplinarni pogled na obravnavani izziv.

Priporočljive vsebine:

Formuliranje problema pomaga določiti cilje in smer celotnega procesa reševanja problema. Udeleženci spoznajo štiri vrste problemov glede na stopnjo definiranosti problema in rešitve (enostaven, težaven, obvladljiv in zagoneten problem; ali so rešitve dobro definirane, splošno dogovorjene in ali zahtevajo transformacijo sistemskih struktur). Razlikovanje med temi štirimi vrstami problemov nam lahko pomaga prepoznati primerne rešitve, pri čemer je potrebno ugotoviti, ali je trenutna situacija že problem ali pa ima potencial, da postane problem. Z opredelitvijo problema povemo, kaj je v dani situaciji zahtevno, in prepoznamo najboljši način ukrepanja, za kar je v nadaljevanju potrebno kritično in sistemsko mišljenje, ko implementiramo naslednje faze reševanja problemov (predlaganje, implementiranje in evalviranje rešitev).

Preglednica 5: Priporočljive vsebine za vsebinski sklop: FORMULIRANJE PROBLEMA

TEMA	PRIPOROČLJIVE VSEBINE
Teorije in klasifikacija problemov	- Uvod v teorije in vrste problemov (od "dobro" do "slabo" definiranih). - Predstavitev faz reševanja problema. - Pogovor o razlikah med pojmom <i>problem</i> in <i>izziv</i>. - Klasificiranje primerov problemov (štiri vrste) – vaja.
Izbira skupine ter izbira in formuliranje problema	- Vihranje možganov: iskanje relevantnega trajnostnega izziva. - Analiza značilnosti problema (vzroki, vplivi, deležniki). - Skupinska razprava in utemeljitev izbire problema.
Prostorske in časovne razsežnosti problema	- Analiza zgodovinskega razvoja problema. - Scenariji prihodnosti (kaj se zgodi, če ga ne rešujemo). - Prostorsko omejevanje in razmislek o širšem vplivu. - Diskusija o prednostih in slabostih ožjega ali širšega definiranja.
Odgovornost za reševanje – čigav je problem	- Vaja "s/on": kako isti problem izgleda iz različnih perspektiv. - Identifikacija deležnikov in vlog (npr. »občina« → kateri oddelki, preko katerih mehanizmov delujejo). - Razprava o povezanosti deležnikov z izbranim prostorom in časom.

Izdelki, ki jih pripravijo udeleženci

Udeleženci v skupinah začnejo zbirati »Problemsko mapo,« kamor vstavljajo izdelke srečanj, kjer razmišljajo o izbranem problemu. Po II. Sklopu vanjo vstavijo učne liste in ostale zapise kjer so klasificirali in opisali izbran problem glede na čas, prostor in deležnike.

Udeleženci začnejo oblikovati »Problemsko mapo«, zbirko vseh izdelkov, ki nastajajo skozi proces razmišljanja o izbranem problemu. Po zaključku II. sklopa vanjo vključijo: učne liste z razmisleki in klasifikacijo problema, opise časovne in prostorske umestitve, seznam identificiranih deležnikov in povzetek skupinskega razmisleka o naravi in razsežnosti problema.

III. Vsebinski sklop: **SISTEMSKO MIŠLJENJE**

Namen:

Namen sklopa je poglobiti razumevanje kompleksnosti trajnostnih izzivov in razvijati kompetenco sistemskega mišljenja, kot jo opredeljuje Evropski okvir kompetenc za trajnostnost (*GreenComp*, 2022). Udeleženci obravnavajo izbran problem iz prejšnjega sklopa kot fenomen znotraj sistema in raziskujejo, kako različni deli sistema (okoljski, družbeni, gospodarski, tehnološki, kulturni) medsebojno vplivajo. Spoznajo, kako lahko prepoznavanje povezav, povratnih zank in točk vpliva pomaga razumeti vzroke in posledice problemov ter spodbuja razvoj celostnih trajnostnih rešitev.

Trajanje v urah: 6 pedagoških ur

Znanja in spretnosti

Preglednica 6: Znanja in spretnosti za vsebinski sklop: **SISTEMSKO MIŠLJENJE**

TEMA	Udeleženci:	
	ZNANJA	SPRETNOSTI
Zemljevid in meje sistema	▶ Razumejo, kaj je sistem in kako deluje (npr. okoljski, družbeni, gospodarski, kulturni sistemi). ▶ Spoznajo osnovne pojme systemskega mišljenja: povezave in soodvisnosti, povratne zanke, vzročno-posledične zveze, ravnovesje. ▶ Zavedajo se, da ima vsako človeško dejanje okoljske, družbene, kulturne in ekonomske posledice.	▶ Prepoznajo skrite povezave med pojavi v okolju. ▶ Na problem znajo pogledati z več perspektiv. ▶ Uporabijo vizualne pripomočke (zemljevide sistemov, miselne vzorce) za prikaz medsebojnih povezav. ▶ Opredelijo meje sistema in utemeljijo svoj izbor.
Procesi znotraj sistema	▶ Razumejo, kako so povezani različni akterji in procesi (okoljski, družbeni, gospodarski). ▶ Spoznajo pomen časa, prostora in konteksta pri delovanju sistemov. ▶ Razumejo razliko med kratkoročnimi in dolgoročnimi učinki odločitev.	▶ Analizirajo tokove in procese znotraj sistema. ▶ Reflektirajo lastno vlogo v sistemu (»moja zgodba je del naše zgodbe«). ▶ Opazujejo in opisujejo systemske spremembe skozi čas.
Točke vpliva in točke preobrata	▶ Spoznajo pojem »točke vpliva« (mest, kjer majhna sprememba lahko povzroči večji systemski učinek) in točke preobrata (točk, kjer se systemske spremembe pospešijo, ko je prag presežen) ▶ Razumejo pomen različnih ravni delovanja – od posameznika do sistema politik.	▶ Prepoznajo točke vpliva v izbranem primeru in jih utemeljijo. ▶ Predlagajo možne poti za izboljšave ali spremembe v sistemu. ▶ Vadijo komunikacijo in sodelovanje pri razumevanju in razlagi kompleksnih povezav.

Priporočljive vsebine:

Udeleženci preko izbranega resničnega primera raziskujejo, kako delujejo in se spreminjajo različni sistemi ter kako so med seboj povezani. Pri tem razvijajo sposobnost sistemskega mišljenja kot orodja za analizo, presojo in ukrepanje v trajnostnih izzivih. Spoznajo osnovne pojme, kot so vrste sistemov (naravni, družbeni, gospodarski, tehnološki, kulturni), povezave, povratne zanke, kompleksnost in medsebojna odvisnost, pa tudi pasti fragmentiranega mišljenja. Učijo se izdelati zemljevid sistema, prepoznati deležnike, tokove in procese ter poiskati točke vpliva in priložnosti za spremembe ob upoštevanju etike in odgovornosti.

Preglednica 7: **Priporočljive vsebine za vsebinski sklop: SISTEMSKO MIŠLJENJE**

TEMA	PRIPOROČLJIVE VSEBINE
Zemljevid in meje sistema	- Kaj je sistem in sistemsko mišljenje – uvod z izhodiščem v konkretnem okolijskem ali družbenem problemu. - Identifikacija delov sistema (ljudje, infrastruktura, politika, kultura, ekonomija). - Pomen časa, prostora in konteksta. - Iskanje in vizualizacija povezav (npr. zemljevid vplivov pri proizvodnji biogoriv). - Razprava o razlikah med celostnim in fragmentarnim mišljenjem.
Procesi znotraj sistema	- Analiza tokov, procesov in vplivov znotraj sistema (npr. tok energije, denarja, informacij). - Refleksija o lastni vlogi in vključenosti v sistem (»moja zgodba je del naše zgodbe«). - Skupinsko razčlenjevanje izbranega problema skozi sistemski okvir.
Točke vpliva in točke preobrata	- Uvod v pojem »leverage points« (točke, kjer majhna sprememba povzroči velike učinke). - Prepoznavanje točk vpliva v izbranem primeru (npr. zakonodaja, navade potrošnikov, tehnologija). - Diskusija: katere spremembe bi lahko najbolj učinkovito vplivale na izboljšanje sistema. - Kratek zapis refleksije: »Jaz kot točka vpliva - Kaj lahko jaz spremenim v svojem sistemu?«

Izdelki, ki jih pripravijo udeleženci

Udeleženci v skupinah nadaljujejo z oblikovanjem »Problemske mape,« kamor vstavljajo izdelke srečanj, kjer razmišljajo o izbranem problemu. Po III. Sklopu vanjo vstavijo učne liste in ostale zapise kjer so razmišljali o sistemskih dejavnikih izbranega problema npr. zemljevid sistema (grafični prikaz povezav, deležnikov, tokov, meja), analizo procesov in opis ključnih vzrokov ter posledic, seznam in utemeljitev točk vpliva.

IV. Vsebinski sklop: **KRITIČNO MIŠLJENJE**

Namen:

V tem sklopu udeleženci na podlagi skupinskega oziroma projektnega dela nadgradijo svoje razumevanje izbranega trajnostnega problema z vidika kritičnega mišljenja. Urijo se v iskanju in vrednotenju različnih informacij, razlikovanju med dejstvi, interpretacijami in mnenji ter argumentiranem utemeljevanju svojih pogledov. S tem razvijajo sposobnost deduktivnega in induktivnega sklepanja, vrednotenja na temelju jasno določenih kriterijev ter odločanja na podlagi dokazov in premisleka. Udeleženci razmišljajo o vplivu osebnih, družbenih in kulturnih predpostavk na svoje dojemanje sveta, spoznavajo kognitivne pristranskosti in logične napake ter se učijo prepoznati in preseči lastne miselne spodrsaljke. Namen sklopa je opolnomočiti udeležence za samostojno in odgovorno presojo informacij, oblikovanje premišljenih argumentov ter za konstruktiven dialog o trajnostnih vprašanjih in sodelovalen pristop k razumevanju in reševanju problemov.

Trajanje v urah: 6 pedagoških ur

Znanja in spretnosti:

Preglednica 8: **Znanja in spretnosti za vsebinski sklop: KRITIČNO MIŠLJENJE**

TEMA	Udeleženci:	
	ZNANJA	SPRETNOSTI
Viri informacij in njihova interpretacija	▶ Razumejo pomen zanesljivih, preverljivih virov in razliko med primarnimi in sekundarnimi viri. ▶ Poznajo osnove logičnega sklepanja in prepoznajo pogoste logične zmote. ▶ Razumejo razliko med dejstvom, interpretacijo in mnenjem. ▶ Spoznajo pojav zelenega zavajanja (»greenwashing«) in vlogo argumentov brez dokazov.	▶ Znajo poiskati, ovrednotiti in primerjati vire z vidika zanesljivosti, namena in konteksta. ▶ Uporabljajo orodja za presojo informacij (npr. kritični vprašalniki, analiza virov). ▶ Razvijajo sposobnost razlikovanja med informacijami in interpretacijami ter oblikovanja premišljenih sklepov.
Argumentiranje, logične napake in miselni spodrsaljki	▶ Razumejo večplastnost okoljskih problemov in znajo povezati okoljske, družbene in ekonomske vidike problema	▶ Prepoznajo in analizirajo logične napake v argumentih (npr. potrditvena pristranskost, črno-belo mišljenje). ▶ Razvijajo sposobnost strukturiranega,

	▶ Zavedajo se pomembnosti kritičnega vrednotenja informacij in virov ▶ Zavedajo se lastnih vrednot, predsodkov in kognitivnih zmot in da lahko le-ta omejujejo pogled na rešitve	argumentiranega zagovarjanja svojih stališč. ▶ Vadijo refleksijo in samokorigiranje miselnih procesov.
Miselna orodja in strategije	▶ Spoznajo metode za strukturiranje mišljenja (npr. De Bonovi klobuki, SWOT-analiza, argumentacijski zemljevid).	▶ Uporabljajo različna miselna orodja za analizo, vrednotenje in ustvarjanje rešitev trajnostnih izzivov.

Priporočljive vsebine:

Udeleženci raziskujejo, kaj je in kaj ni kritično mišljenje, ter razumejo njegovo vlogo pri trajnostnem odločanju. Naučijo se razlikovati med zanesljivimi informacijami in manipulativnimi sporočili, kot je »greenwashing«, ter kritično analizirati vire z različnih področij – znanstvenih, medijskih, političnih in ekonomskih. Pri obravnavi izbranega trajnostnega problema (npr. mikroplastika, trajnostna mobilnost, energetska neenakost) povezujejo opazovanje in analizo primarnih podatkov z iskanjem, vrednotenjem in primerjanjem virov iz različnih disciplin ter argumentirano razpravo. Poseben poudarek je na uporabi kriterijev pri vrednotenju informacij, prepoznavanju različnih perspektiv, preizkušanju logičnih sklepov ter oblikovanju premišljenih argumentov in skupnih stališč z uporabo metod, kot so analiza virov, debata, metoda šestih klobukov, argumentacijski zemljevidi, študije primerov, simulacije in refleksija lastnega mišljenja.

Preglednica 9: **Priporočljive vsebine za vsebinski sklop: KRITIČNO MIŠLJENJE – Naša zgodba**

TEMA	PRIPOROČLJIVE VSEBINE
Viri informacij in njihova interpretacija	- Kaj je in kaj ni kritično mišljenje; razlika med racionalnim, refleksivnim in reaktivnim mišljenjem. - Opazovanje kot izhodišče za raziskovanje in oblikovanje vprašanj (primarni viri, terenski podatki, osebne izkušnje). - Razlikovanje med dejstvi, interpretacijami in mnenji ter prepoznavanje zelenega zavajanja (»greenwashing«). - Iskanje, primerjanje in vrednotenje virov z različnih področij (znanstveni, medijski, politični, ekonomski, družbeni). - Uporaba kriterijev za presojo kakovosti informacij (zanesljivost, verodostojnost, aktualnost, namen, kontekst).

Argumentiranje, logične napake in miselni spodrsljaji	- Iskanje in vrednotenje informacij in argumentov o izbranem problemu (različni viri in discipline) - Zgradba argumenta (trditev – dokaz – primer) in pomen dokazov pri utemeljevanju stališč. - Razlikovanje med induktivnim in deduktivnim sklepanjem ter primeri uporabe obeh pri trajnostnih izzivih. - Prepoznavanje logičnih napak (npr. ad hominem, črno-belo mišljenje, napačna vzročnost, posploševanje). - Ugotavljanje skritih predpostavk in vpliva osebnih, družbenih in kulturnih ozadij na presojanje. - Razvijanje sposobnosti za konstruktivno razpravo in dialog ob soočanju različnih pogledov.
Miselna orodja in strategije	- Uporaba metod za strukturirano razmišljanje: metoda šestih klobukov (Edward de Bono), argumentacijski zemljevidi, SWOT-analiza, metoda »trditev–dokaz–primer«. - Analiza študij primerov in simulacije za razvijanje sklepanja in odločanja na podlagi dokazov. - Vaje refleksije in samoevalvacije miselnih procesov (prepoznavanje lastnih pristranskosti, preverjanje sklepov). - Skupinsko iskanje rešitev z uporabo logičnih in etičnih kriterijev (kaj je dobro, pošteno, učinkovito, trajnostno). - Razvijanje argumentacije v praksi – priprava in izvedba kratkih debat ali iger vlog o trajnostnih vprašanjih.

Izdelki, ki jih pripravijo udeleženci

Udeleženci v skupinah nadaljujejo z oblikovanjem »Problemske mape,« kamor vstavljajo izdelke srečanj, kjer razmišljajo o izbranem problemu. Po IV. Sklopu vanjo vključijo zapise, analize in refleksije, v katerih izbrani trajnostni problem kritično obravnavajo. Uporabijo predstavljene miselne strategije (npr. argumentacijski zemljevid, trditev–dokaz–primer, metoda šestih klobukov) ter vrednotijo zbrane informacije glede na zanesljivost, verodostojnost in relevantnost. Pri tem dokumentirajo proces iskanja in izbire virov, razlikujejo med dejstvi in interpretacijami ter beležijo različne poglede in argumente o izbranem problemu. Reflektirajo lastni miselni proces – kako so med delom prepoznavali predsodke, preverjali sklepe in spreminjali svoje razumevanje problema.

V. Vsebinski sklop: **TERENSKI OBISKI**

Namen:

Namen terenskih obiskov je udeležence spodbuditi k izkustvenemu učenju in uporabi systemskega ter kritičnega mišljenja v resničnem okolju. Udeleženci preko neposrednega opazovanja, pogovora in refleksije z deležniki ter osebne refleksije prepoznajo dejavnike, odnose in procese, ki vplivajo na trajnostne izzive v praksi. S tem razvijajo razumevanje kompleksnosti sistemov, vrednotenje realnih ukrepov za trajnostno upravljanje in sposobnost postavljanja utemeljenih vprašanj o učinkovitosti, odgovornosti in posledicah odločitev.

Primeri možnih obiskov:

- Obisk centra za ravnanje z odpadki – analiza delovanja organizacije, ki obravnava okoljski problem v okviru širšega sistema (zbiranje, predelava, ozaveščanje, zakonodaja, potrošniške navade).
- Obisk zavarovanega območja/naravnega spomenika ali objekta kulturne dediščine – razumevanje prepletanja naravnih, družbenih in institucionalnih sistemov pri ohranjanju naravne dediščine in trajnostnem upravljanju območja.
- Po presoji izvajalca tudi drugi primeri (npr. čistilna naprava, trajnostna kmetija, mestna četrt s participativnim načrtovanjem, socialno podjetje z okoljsko vizijo).

Trajanje v urah: 8 pedagoških ur

Znanja in spretnosti:

Preglednica 10: **Znanja in spretnosti za vsebinski sklop: TERENSKI OBISKI**

TEMA	Udeleženci:	
	ZNANJA	SPRETNOSTI
Kompleksni sistemi v praksi	▶ Priprava udeležencev: opredelitev vprašanj za opazovanje (kaj opazujejo, kdo so deležniki, kateri sistemi so vpleteni, kakšne so posledice odločitev). ▶ Razumejo pomen terenskega učenja kot načina za povezovanje teorije in prakse pri obravnavi trajnostnih izzivov. ▶ Razumejo, kaj pomeni systemski pristop pri reševanju okoljskih in družbenih problemov.	▶ Znajo opazovati in beležiti ključne vidike delovanja izbranega sistema (deležniki, procesi, vplivi, povezave). ▶ Uporabljajo analitična orodja za razumevanje sistemov (npr. zemljevid sistema, točke vpliva, povratne zanke). ▶ Znajo postavljati premišljena vprašanja deležnikom ter razlikovati med dejstvi, mnenji in vrednostnimi sodbami. ▶ Znajo analizirati opažene pojave z vidika systemskega in kritičnega mišljenja ter jih povezati s teoretičnimi spoznanji.

	► Poznajo primere organizacij in praks, ki utelešajo načela trajnosti, odgovornosti in celostnega upravljanja. ► Razumejo povezave med naravnimi, družbenimi, gospodarskimi in kulturnimi dejavniki v okviru posameznega sistema. ► Poznajo pomen refleksije kot orodja za učenje in razvijanje trajnostnih kompetenc. ► Razumejo, kako se trajnostni izzivi kažejo v praksi in kako različni akterji sodelujejo pri njihovem reševanju.	► Znajo pripraviti refleksivni zapis ali predstavitev, v kateri utemeljijo svoja opažanja, vrednotenja in predloge za izboljšave. ► Znajo prepoznati primere dobrih praks ter jih kritično oceniti z vidika etike, učinkovitosti in sistemskih učinkov.
--	---	--

Priporočljive vsebine:

Preglednica 11: **Priporočljive vsebine za vsebinski sklop: TERENSKI OBISKI**

TEMA	PRIPOROČLJIVE VSEBINE
Kompleksni sistemi v praksi	- Izvajalec izbere primere iz lokalnega ali širšega okolja, ki prikazujejo reševanje kompleksnih trajnostnih izzivov v velikih sistemih (npr. ravnanje z odpadki, upravljanje voda, ohranjanje naravne dediščine, trajnostna mobilnost, trajnostna kmetija) in primere, kjer lahko udeleženci opazujejo in razmišljajo o delovanju ekosistemov (kako sistemi delujejo v naravi – mokrišča, jame...) - Izvajalec navezuje prej navedene primere z IO - Priprava udeležencev: opredelitev vprašanj za opazovanje (kaj opazujejo, kdo so deležniki, kateri sistemi so vpleteni, kakšne so posledice odločitev). - Usmerjeno opazovanje sistemskih povezav, odločitev in vplivov (okoljski, družbeni, gospodarski, kulturni vidiki). - Pogovor z deležniki (npr. zaposleni, upravljavci, obiskovalci) o izzivih, rešitvah, ovirah in vrednotah, ki vodijo njihovo delovanje. - Beleženje opažanj, presoj in vprašanj za nadaljnjo analizo. - Skupinska analiza opažanj: kako obiskani primer ponazarja sistemsko delovanje in kritični razmislek. - Povezovanje opaženega z vsebinami prejšnjih sklopov (formuliranje problema, sistemsko mišljenje, kritično mišljenje). - Razprava o tem, kako bi lahko udeleženci znanje in spoznanja prenesli v svoje okolje ali prakso.

Izdelki, ki jih pripravijo udeleženci

V tem sklopu ni predvidenih izdelkov udeležencev.

VI. Vsebinski sklop: **SKLEPNO SREČANJE**

Namen:

Sklepno srečanje je priložnost za predstavitev opravljenega dela v skupinah, skupinsko refleksijo učenja, utrditev pridobljenih spoznanj in praznovanje skupne izkušnje. Udeleženci strnejo osebne uvide in prisluhnejo ostalim. Poseben poudarek je na skupnem praznovanju, deljenju občutij in pomenov ter načrtovanju, kako lahko pridobljena znanja živijo naprej v vsakdanjem življenju in delu.

Trajanje v urah: 5 pedagoških ur

Znanja in spretnosti:

Preglednica 12: **Znanja in spretnosti za vsebinski sklop: SKLEPNO SREČANJE**

TEMA	Udeleženci:	
	ZNANJA	SPRETNOSTI
Predstavitve nalog udeležencev	▶ Predstavitev učenja ob končnem izdelku ▶ Priprava predstavitve v paru/skupini	▶ Izražanje osebnega doživljanja učenja. ▶ Časovno ekonomično izražanje
Zaključna evalvacija in praznovanje	▶ Pomen refleksije in evalvacije v učenju	▶ Izražanje mnenja, poslušanje, praznovanje skupnega uspeha

Priporočljive vsebine:

Preglednica 13: **Priporočljive vsebine za vsebinski sklop: SKLEPNO SREČANJE**

TEMA	PRIPOROČLJIVE VSEBINE
Predstavitve nalog udeležencev	- Predstavitev problema, ki je jasno formuliran in umestitev v sistem, kontekst - Samostojna ali skupinska interpretacija motiva
Zaključna evalvacija in praznovanje	- Zaključni krog vtisov - Informacije o formalnem zaključku, zahvala udeležencem - Neformalno praznovanje (s pesmijo, sladico ipd.)

Izdelki, ki jih pripravijo udeleženci

Udeleženci kratko ustno predstavitev izbranega problema in nakažejo kako so o njem razmišljali sistemsko in kritično. Nakažejo možne poti reševanja, vendar je poudarek na tem da znajo problem jasno opredeliti, umestiti v sistem in o njem kritično razmišljati.

6. Trajanje izobraževanja

Program traja 36 ur organiziranega izobraževalnega dela z udeleženci.

Od tega poteka:

- 18 ur usposabljanja v prostorih izobraževalne organizacije,
- 8 ur v obliki terenski obiskov,
- 4 ure so izvedene v obliki usposabljanja na daljavo in
- 6 ur v obliki organiziranega samostojnega učenja in dela v spletni učilnici,

Razmerje ur se lahko v izpeljavi tudi fleksibilno prilagaja, če to narekujejo okoliščine in potrebe udeležencev.

7. Izpitni katalog oziroma drugi načini preverjanja znanja

Preverjanje znanja udeležencev poteka med izpeljavo programa usposabljanja, in sicer:

- s spremljanjem dejavne udeležbe in sodelovanja udeleženca med potekom usposabljanja, ki poteka v prostorih izobraževalne organizacije,
- s spremljanjem dejavne udeležbe in sodelovanja udeleženca med potekom usposabljanja, ki poteka po spletu (spletni seminar, spletna učilnica),
- s spremljanjem dejavne udeležbe in sodelovanja udeleženca med potekom usposabljanja, ki poteka v spletni učilnici (organizirano samostojno učenje),
- z vrednotenjem zapisov in drugih izdelkov, ki jih pripravi udeleženec usposabljanja.

Udeleženci v programu v obliki organiziranega samostojnega učenja opravijo spletni kviz in pripravijo pisne refleksije ter izdelke, s pomočjo katerih je mogoče ovrednotiti njihovo znanje in spretnosti.

Znanje in spretnosti vrednotijo izbrani izvajalci programa pri vsaki izpeljavi programa.

8. Pogoji za vključitev v program

Posebnih pogojev za vključitev v program ni.

Priznavanje že pridobljenega znanja

Program ne omogoča priznavanja že pridobljenega znanja.

9. Pogoji za napredovanje in dokončanje programa

Pogoji za napredovanje

Pogojev za napredovanje znotraj vsebin programa ni. Nosilci programa sicer sproti ovrednotijo vse dogovorjene aktivnosti v programu, ki štejejo med pogoje za dokončanje izobraževanja.

Pogoji za dokončanje

Pogoji za dokončanje programa so:

- izkazana osemdesetodstotna udeležba na organiziranem skupinskem usposabljanju, ki poteka na tradicionalen način v prostorih izobraževalne organizacije, oz. kot spletni seminar (npr. Zoom, MS Teams idr.);
- dejavno sodelovanje med potekom usposabljanja, ki poteka v prostorih izobraževalne organizacije, po spletu ali v obliki organiziranega samostojnega učenja,
- dejavno sodelovanje pri izvedbi aktivnosti v spletni učilnici in 80% uspešnost pri zaključnem kvizu,
- priprava dogovorjenih izdelkov in predstavitev v skladu z navodili izvajalcev programa,
- izpolnjena evalvacija v 1KA.

Udeleženci v okviru programa usposabljanja v skupinah sproti zbirajo »problemsko mapo«, na podlagi katere pripravijo zaključno predstavitev kjer natančno predstavijo izbran problem in nekaj možnosti njegovega reševanja.

Kandidat uspešno konča usposabljanje v programu, če izpolni vse navedene pogoje.

Če ne izpolni enega od navedenih pogojev, dokazuje svojo usposobljenost v ponovnih/dodatnih ocenjevalnih postopkih, in sicer:

- če je bil kandidat pri organiziranem usposabljanju v skupini prisoten manj kot 80 odstotkov predvidenega časa, pripravi refleksijo oz. odgovori na vprašanja iz tem(e), pri kateri(h) je manjkal,
- če v dogovorjenem roku zaradi ugotovljenih objektivnih razlogov ni pripravil zahtevanih izdelkov, lahko v dogovoru z nosilcem programa izdelek pripravi v podaljšanem roku.

10. Organizacija izobraževanja

Priporočeno število udeležencev

Organizirano usposabljanje poteka v skupini do 20 udeležencev.

Ugotavljanje posameznikovih potreb in pričakovanj

Ob začetku izpeljave programa je potrebno ugotoviti značilnosti vključenih udeležencev, njihove izobraževalne potrebe, motivacijo in pričakovanja. Priporočljivo je tudi, da se o pričakovanjih udeležencev pogovorimo ob pričetku usposabljanja.

Ugotovljene potrebe in pričakovanja udeležencev so ustrezna podlaga, da izvedbeni načrt izpeljave usposabljanja prilagodimo za dejansko skupino udeležencev, ki se vključuje v program.

Oblika izpeljave

Program je zasnovan za izpeljavo v **kombinirani obliki**, in sicer tako, da:

- del usposabljanja poteka v živo, v prostorih izobraževalne organizacije,
- del poteka v spletnem učnem okolju – kot spletni seminar in kot organizirano samostojno delo udeležencev v spletni učilnici.
- del pa udeleženci opravijo samostojno v obliki priprave na zaključno predstavitev.

Če se za to pokažejo potrebe, pa je program mogoče fleksibilno prilagoditi za izpeljavo v celoti na daljavo ali v obliki hibridnega izobraževanja.

Razmerje med skupinskim in individualnim delom

Program je oblikovan na način, da spodbuja tako skupinsko kot individualno delo udeležencev, večina dela pa predvideva sodelovanje v skupinah. Skupinsko delo je predvideno pri usposabljanju v živo, samostojno delo pa pri opravljanju asinhronega spletnega seminarja. Izvajalec naj bo pozoren pri izboru metod dela in naj izbira naj takšne, ki spodbujajo aktivno skupinsko delo. Pri samostojnem delu, ki je v program umeščeno z obliko organiziranega samostojnega učenja, naj bo izvajalec še posebej pozoren, da bodo imeli udeleženci ves čas samostojnega dela tehnično in vsebinsko podporo. Pomembno je tudi, da udeleženci po opravljenem samostojnem delu, pridobijo povratne informacije. Izvajalec naj presodi, kdaj bo smiselna skupinska in kdaj individualna povratna informacija.

Vloge in razmerja med deležniki v programu

Za uspešno izpeljavo programa, je pomembno, da so ključni deležniki v programu usposobljeni za izpeljavo programa. Pomembno je vzpostaviti dobro sodelovanje med vsemi.

Ključni deležniki v programu s strani izvajalca usposabljanja so:

- vsebinski koordinator programa usposabljanja,
- organizator programa usposabljanja ,
- nosilci posamičnih vsebin – izvajalci delavnic, moderatorji razprav
- sodelavci za IKT podporo.

Prostorski in tehnični pogoji

Za izpeljavo programa morajo biti zagotovljeni prostorski in tehnični pogoji.

Izpeljava usposabljanja v prostorih izobraževalne organizacije: Zagotovljena mora biti predavalnica, prilagojena za izobraževanje odraslih, računalnik in dostop do interneta za predavatelje ter dostop do interneta za udeležence. V predavalnici mora biti dostopen tudi LCD prikazovalnik (pametni zaslon, interaktivna tabla).

Usposabljanje v spletnem učnem okolju: Zagotoviti je potrebno ustrezno spletno učno platformo (spletna učilnica npr. Reach360, Moodle ipd.) in ustrezne videokonferenčne sisteme (npr. Zoom, MS Teams ipd.), ki bodo omogočali, da bodo udeleženci dostopali do učnih virov in komunicirali med seboj in z izvajalci. Udeležencem in predavateljem je potrebno po potrebi zagotoviti tehnično podporo.

Samostojno delo udeležencev: Zagotoviti je potrebno ustrezna vodila, ki bodo udeležencem v pomoč pri samostojnem učenju ter pripravi in oddaji izdelkov. Udeležencem je potrebno zagotoviti tudi vsebinsko in tehnično podporo.

Priporočeni didaktični pristopi in učne metode:

Z uporabljenimi didaktičnimi pristopi in izbranimi učnimi metodami je potrebno v programu spodbujati aktivnost udeležencev. Izvajalec naj izbor učnih metod opravi upoštevajoč cilje programa ter znanja in spretnosti, ki so opredeljena pri posamičnih vsebinskih sklopih in temah. Priporočljiva je uporaba različnih orodij in strategij mišljenja, ki spodbujajo kritično in metakognitivno mišljenje ter participativnih metod, ki omogočajo izmenjavo znanja in izkušenj med udeleženci. Če je možno, se eno ali več srečanj izvede na prostem. Z izborom metod individualnega dela pa bo udeležencem omogočeno, da izrazijo in osmislijo lastne izkušnje.

Z izmenjavo usposabljanja v živo, spletnega izobraževanja in samostojnega učenja in dela in tem oblikam ustreznih metod dela se spodbuja krepitev pisnih, bralnih in digitalnih spretnosti. Izbor metod naj omogoči spodbujanje kritičnega, systemskega in problemskega mišljenja.

Preglednica 14: **Priporočene metode po posamičnih vsebinskih sklopih in temah**

Vsebinski sklop: OKVIR GREENCOMP IN SPREJEMANJE KOMPLEKSNOСТИ V TRAJNOSTNOSTI	
Izpeljava: Spletni seminar (videokonferenčno), samostojno delo v spletni učilnici	
Tema	Priporočene metode
UVOD V PROGRAM	• Kratka anketa • Uvodni krog • Predstavitev
PREGLED EVROPSKEGA OKVIRA KOMPETENC ZA TRAJNOSTNOST (GREENCOMP)	• Spletni program z različnimi tipi vsebin (tekst, video, fotografije) vprašanji za refleksijo in interaktivnimi nalogami
KOMPETENCA SISTEMSKEGA MIŠLJENJA	• Spletni program z različnimi tipi vsebin (tekst, video, fotografije) vprašanji za refleksijo in interaktivnimi nalogami in zaključnim kvizom za preverjanje znanja
KOMPETENCA KRITIČNEGA MIŠLJENJA	• Spletni program z različnimi tipi vsebin (tekst, video, fotografije) vprašanji za refleksijo in interaktivnimi nalogami in zaključnim kvizom za preverjanje znanja
KOMPETENCA FORMULIRANJA PROBLEMA	• Spletni program z različnimi tipi vsebin (tekst, video, fotografije) vprašanji za refleksijo in interaktivnimi nalogami in zaključnim kvizom za preverjanje znanja
Vsebinski sklop: FORMULIRANJE PROBLEMA	
Izpeljava: Srečanje v živo	
Tema:	Priporočene metode
TEORIJE IN KLASIFIKACIJA PROBLEMOV	• Predavanje • Ustvarjanje zabeležk (po potrebi)
IZBIRA SKUPINE TER IZBIRA IN FORMULIRANJE PROBLEMA	• Delitev v skupine glede na interes • Razprava v skupini (izbira problema) • Pomožne metode za podporo pri izbiri problema (žrebanje, fotogovorica, vihranje možganov) • Predstavitev izbranega problema in njegove začetne formulacije
PROSTORSKE IN ČASOVNE RAZSEŽNOSTI PROBLEMA	• Skupinska razprava • Ustvarjanje časovnega traku problema
ODGOVORNOST ZA REŠEVANJE – ČIGAV JE PROBLEM	• Skupinska razprava ob vizualnem razmišljanju o deležnikih (fotografije/duplo možički) • Ustvarjanje mreže deležnikov
Vsebinski sklop: SISTEMSKO MIŠLJENJE	
Izpeljava: Srečanje v živo	

Tema	Priporočene metode
ZEMLJEVID IN MEJE SISTEMA	- Samostojno branje - Ustvarjanje zabeležk (po potrebi) - Vizualno skupinsko razmišljanje - zemljevid
PROCESI ZNOTRAJ SISTEMA	- Predavanje - Skupinska razprava - Vizualno skupinsko razmišljanje - zemljevid
TOČKE VPLIVA IN TOČKE PREOBRATA	- Skupinska razprava - Vizualno skupinsko razmišljanje - zemljevid
Vsebinski sklop: KRITIČNO MIŠLJENJE	
Izpeljava: Srečanje v živo	
Tema	Priporočene metode
VIRI INFORMACIJ IN NJIHOVA INTERPRETACIJA	- Igra na temo popačenja informacij med opazovanjem in pripovedovanjem (primarni, sekundarni viri) - Vihranje možganov v skupinah – od kod imamo informacije o izbranem problemu - Sociometrična igra na temo razlikovanja dejstev od interpretacij (debriefing o tem, kdaj je bolj smiselno operirati z dejstvi in kdaj z interpretacijami) - Razprava
ARGUMENTIRANJE, LOGIČNE NAPAKE IN MISELNI SPODRSLJAJI	- Predavanje - Reševanje učnih listov – analiza argumentov - Debata pro et. contra
MISELNA ORODJA IN STRATEGIJE	- De Bono – 6 klobukov in lateralno mišljenje - SWOT analiza - Gibbsov reflektivni krog - PESTLE analiza in/ali »triple bottom line« - SCAMPER tehnika
Vsebinski sklop: TERENSKI OBISKI	
Izpeljava: Srečanje v živo – terenski obiski	
Tema	Priporočene metode
KOMPLEKSNI SISTEMI V PRAKSI	- Metoda refleksije (spodbujanje metakognicije) - Aplikativno učenje (premislek s pomočjo metode SCAMPER in mapiranja pojavov)
Vsebinski sklop: SKLEPNO SREČANJE	
Izpeljava: Samostojno delo, Spletni seminar (videokonferenčno)	
Tema	Priporočene metode
PREDSTAVITVE NALOG UDELEŽENCEV	- Predstavitve udeležencev - Vprašanja in odgovori - Skupinska razprava
ZAKLJUČNA EVALVACIJA IN PRAZNOVANJE	- Voden skupinski evalvacijski pogovor - Druženje

11. Znanje in usposobljenost strokovnih delavcev

Izvajalci programa morajo:

- biti strokovnjaki in poznavalci določene teme, ki jo vsebuje program, kar izkazujejo s pisnimi referencami ali bibliografijo,
- imeti praktične izkušnje na obravnavanem vsebinskem področju,
- biti pedagoško-andragoško usposobljeni za izpeljevanje učnega procesa.

V spodnji preglednici so za posamezne vsebinske sklope navedeni pričakovani izobrazbeni pogoji ter drugo zahtevano znanje izvajalcev programa. Če ena oseba ne izpolnjuje vseh pogojev za vodenje celotnega sklopa, lahko organizatorji smiselno vključijo več izvajalcev v okviru istega sklopa.

Preglednica 15: **Znanje in usposobljenost strokovnih sodelavcev**

VSEBINSKI SKLOP	FORMALNA IZOBRAZBA	POSEBNA ZNANJA
OKVIR GREENCOMP IN POOSEBLJANJE VREDNOT TRAJNOSTI	Najmanj univerzitetna izobrazba prve stopnje	• Poznavanje teoretskih konceptov in strokovnih načel andragogike kot vede • Poznavanje značilnosti odraslih, andragogika ciljnih skupin • Poznavanje evropskega okvirja kompetenc za trajnostnost • Izkušnje z izobraževanjem na daljavo • Izkušnje z vlogo spletnega tutorja
FORMULIRANJE PROBLEMA	Najmanj univerzitetna izobrazba druge stopnje	• Znanje s področja andragogike • Poznavanje evropskega okvirja kompetenc za trajnostnost • Teoretske in praktične izkušnje pri formuliranju in reševanju problemov • Poznavanje različnih vidikov okoljske krize
SISTEMSKO MIŠLJENJE	Najmanj univerzitetna izobrazba druge stopnje	• Znanje s področja andragogike • Poznavanje evropskega okvirja kompetenc za trajnostnost • Poznavanje sistemske teorije in teorije kompleksnosti • Praktične izkušnje z vodenjem skupinskega razmišljanja •
KRITIČNO MIŠLJENJE	Najmanj univerzitetna izobrazba druge stopnje	• Znanje s področja andragogike • Poznavanje evropskega okvirja kompetenc za trajnostnost • Poznavanje teoretičnih temeljev izgradnje argumentov

		• Spretnost argumentiranja ter prepoznavanja logičnih in miselnih napak • Spretnost vodenja debate • Poznavanje različnih tehnik in strategij mišljenja • Praktične izkušnje z vodenjem skupinskega razmišljanja
TERENSKI OBISKI	Najmanj univerzitetna izobrazba prve stopnje	• Znanje s področja andragogike • Poznavanje evropskega okvirja kompetenc za trajnostnost • Organizacijske izkušnje s terenskim delom (skrb za prevoz, dogovor z organizacijami...) • Izkušnje z vodenjem skupinske refleksije
SKLEPNO SREČANJE	Najmanj univerzitetna izobrazba prve stopnje	• Znanje načrtovanja in izvajanja evalvacijskih procesov v izobraževanju odraslih • Sposobnost analize in interpretacije povratnih informacij za izboljšanje učnih praks

12. Potrdilo o usposabljanju

Udeleženci po koncu programa ob izpolnjevanju pogojev, ki jih program predvideva, prejmejo potrdilo ACS o uspešno zaključenem usposabljanju oz. spopolnjevanju.

V njem so navedeni: naziv potrdila, podatki o prejemniku potrdila (ime in priimek, datum in kraj rojstva), ime programa, trajanje programa, število pridobljenih točk (če je predvideno v programu), vsebina programa, podatek, da je udeleženec izpolnil pogoje za dokončanje programa, pridobljeni naziv in kompetence, ime in priimek ter podpis vodje programa usposabljanja ali spopolnjevanja, ime in priimek ter podpis direktorice ACS, kraj in datum izdaje potrdila, številka potrdila, logotipi projektov in ACS, žig ACS.

13. PRILOGE

PRILOGA 1: Literatura in viri za pripravo programa

PRILOGA 2: Primeri problemov za učenje

Priloga 1: Literatura in viri za pripravo programa

- Anko, B., Bogataj, N., Gaberščik, A., Mastnak, M. in Ogorelec-Wagner, V. (2007). *Temeljno usposabljanje za trajnostni razvoj*. Andragoški center Slovenije.
- Bianchi, G., Pisiotis, U. in Cabrera Giraldez, M. (2022). *GreenComp: Evropski okvir kompetenc za trajnostnost*. Zavod RS za šolstvo.
- Bogataj, N., Anclin, M., Rejec, P., Glažar, D., Knez, B., Čataković, D., Žemlja, K., Lozar, N., Jerman, S. in Jakupaj, M. (2024). *Odkrivajmo moč narave: Razvoj znanja in spretnosti o okolju in trajnostnosti: Izobraževalni program za odrasle*. Andragoški center Slovenije
- Bogataj, N., Piciga, D., Karba, R. in Rejec, P. (2016). *Razširjeni program za trajnostni razvoj in zeleno gospodarstvo v povezavi s podnebnimi spremembami*. Andragoški center Slovenije.
- Bogataj, N. in Robinson, J. (2024). Transformativno učenje odraslih v praksi - primer trajnostnega projekta. *Vzgoja in izobraževanje*, 55, št. 4–5, str. 39–44.
- Diduck, A., Sinclair, A. J., Hostetler, G. in Fitzpatrick, P. (2012). Transformative learning theory, public involvement, and natural resource and environmental management. *Journal of Environmental Planning and Management*, 55, št. 10, str. 1311–1330.
- Evropska komisija. (2019). *Sporočilo Komisije: Evropski zeleni dogovor*. EU.
- Giroux, H. A. (2010). Rethinking education as the practice of freedom: Paulo Freire and the promise of critical pedagogy. *Policy Futures in Education*, 8, št. 6, str. 715–721.
- Košmerl, T. in Mikulec, B. (2022). Izobraževanje odraslih za trajnostni razvoj v luči teorij transformativnega učenja. *Sodobna pedagogika*, 73, št. 2, str. 11–25.
- Lange, E. A. (2018). Transforming transformative education through ontologies of relationality. *Journal of Transformative Education*, 16, št. 4, str. 280–301.
- Maison, L. M. (2023). Beyond Western and Indigenous perspectives on sustainability: Politicizing sustainability with the Zapatista rebellious education. *Journal of Transformative Education*, 21, št. 1, str. 41–58.
- Milana, M., Rasmussen, P. in Holford, J. (2016). The role of adult education and learning policy in fostering societal sustainability. *International Review of Education*, 62, št. 5, str. 523–540.
- O'Sullivan, E. (1999). *Transformative learning: Educational vision for the 21st century*. Zed Books.
- O'Sullivan, E. (2002). The project and vision of transformative education. V E. O'Sullivan, A. Morrell in M. O'Connor (ur.), *Expanding the Boundaries of Transformative Learning: Essays on Theory and Praxis* (str. 1–12). Palgrave Macmillan.

- OZN. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030 (ReNPPIO22–30). (2022). *Uradni list RS*, 49, 2980–3017.
- Resolucija o nacionalnem programu varstva okolja za 2020–2030 (ReNPVO20–30). (2020). *Uradni list RS*, 31, 1785–1849.
- Sinclair, A. J., Collins, S. A. in Spaling, H. (2011). Role of participant learning in community conservation in the Arabuko-Sokeky Forest, Kenya. *Conservation & Society*, 9, št. 1, str. 42–53.
- Svet EU. (2021). Resolucija Sveta o novem evropskem programu za učenje odraslih 2021–2030. *Uradni list Evropske unije: Slovenska izdaja*, 64, C 504, 9–21.
- Svet EU. (2022). Priporočilo Sveta z dne 16. junija 2022 o učenju za zeleni prehod in trajnostni razvoj. *Uradni list Evropske unije*, 65, C 243, 1–9.
- UNESCO. (2014). *Global citizenship education: Preparing learners for the challenges of the 21st century*. UNESCO.
- UNESCO. (2019). *Framework for the implementation of education for sustainable development (ESD) beyond 2019*. UNESCO.
- UNESCO. (2022). *Berlin declaration on education for sustainable development: Learn for our planet: Act for sustainability*. UNESCO.
- UNESCO inštitut za vseživljenjsko učenje. (2022). *CONFINTEA VII Marrakech framework for action: Harnessing the transformational power of adult learning and education*. UIL.
- Vlada RS. (2017). *Strategija razvoja Slovenije 2030*. Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
- Zakon o izobraževanju odraslih (ZIO–1). (2018). *Uradni list RS*, 6, 828–838.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI–G). (2008). *Uradni list RS*, 36, 3537–3542.

Priloga 2: Primeri problemov za učenje

V tej prilogi so naštet primeri grobo opisanih problemov, ki jih lahko skupine uporabijo za nadaljnje razmišljanje, raziskovanje in učenje. Te primere je možno uporabiti kot vodilo v primeru, da skupina ne najde primerne problema na katerem bi se učila skozi program. Spodnji opisi so idejni in ponujajo podlago za boljše formuliranje nekega problema in nadaljnje razmišljanje o njem.

Preglednica 16: Primeri problemov za skupinsko delo

Naslov	Opis problema	Konkretna problemska situacija / "scenarij"
IZUMIRANJE KMETIJ ZARADI POMANJKANJA NASLEDNIKOV	Na podeželju v Sloveniji se vse pogostejše soočamo s problemom starajočih se kmetov, ki nimajo mladih naslednikov za prevzem kmetije. Po podatkih Statističnega urada je delež kmetij brez naslednikov v zadnjih desetih letih narasel, kar ogroža ohranjanje kmetijske dejavnosti, kulturne krajine in trajnostnega razvoja podeželja. Zapiranje kmetij povzroča opustitev zemljišč, izgubo delovnih mest in zmanjšanje lokalnih virov hrane, kar ima dolgoročne negativne vplive na družbo in okolje.	V vasi X živi 70-letni kmet Janez, ki že dolgo razmišlja o upokojitvi, a nima otrok ali drugih sorodnikov, ki bi prevzeli njegovo kmetijo. Zaradi birokratskih ovir, pomanjkanja informacij in omejenih finančnih spodbud ne najde ustreznih rešitev za predajo ali oddajo kmetije. Občina nima sistema za podporo takim kmetom, zato obstaja velika verjetnost, da bo kmetija opuščena, kar bo povzročilo propad obdelovalnih površin in propad podeželskega življenja.
KAKO PRIVABITI MLADE NAZAJ NA PODEŽELJE – PRILOŽNOSTI ZA ŽIVLJENJE IN DELO	Podeželje se sooča z odseljevanjem mladih v mesta zaradi omejenih možnosti zaposlitve, izobraževanja, družabnega življenja in infrastrukture. Staranje prebivalstva in praznjenje vasi ogrožata trajnostni razvoj lokalnih skupnosti. Privabljanje mladih nazaj na podeželje je ključno za ožvitev podeželskih območij, ohranjanje kulturne dediščine ter razvoj lokalne ekonomije, predvsem na področjih kmetijstva, turizma, obrtništva in digitalnih poklicev.	Mladim pogosto manjka privlačnih zaposlitvenih priložnosti in družabnih aktivnosti na podeželju. Občutijo pomanjkanje sodobne infrastrukture (hitri internet, javni prevoz), izobraževalnih možnosti in kulturnih dogodkov. Hkrati pa so v mestih visoki življenjski stroški in socialni pritiski. Vzpostavitev spodbudnih okolij, povezovanje mladih ter podpora podjetništvu in inovacijam bi lahko obrnila trend.

IZKLJUČENOST STAREJŠIH NA PODEŽELJU – OVIRA ZA DOSTOP DO STORITEV IN VKLJUČEVANJE V DRUŽBO	Slovensko podeželje je zaradi razpršenosti naselij in omejene infrastrukture pogosto soočeno z izzivi dostopa do osnovnih storitev, kot so zdravstvo, izobraževanje, delo in družabno življenje. Mobilna izključenost je še posebej izrazita pri starejših in mladih, ki nimajo lastnega prevoza ali dostopa do javnega prevoza. To vpliva na kakovost njihovega življenja, socialno vključenost ter razvoj lokalnih skupnosti. Podatki kažejo, da kar okoli 30 % prebivalcev podeželja nima enostavnega dostopa do javnega prevoza, starejši pa so pogosto najbolj ranljiva skupina, saj so hkrati odvisni od mobilnosti za obisk zdravstvenih storitev in družbenih aktivnosti.	V manjši vasi na podeželju živi več starejših oseb, ki nimajo lastnega avtomobila, mladi pa si zaradi omejenih zaposlitvenih možnosti ne morejo privoščiti lastnega prevoza. Javni prevoz je redek, avtobusni vozni redi so neprilagojeni potrebam prebivalcev (npr. ni povezav v večernih urah ali ob koncih tedna). Posledično se starejši težko pripeljejo do zdravstvenih ambulant v bližnjem mestu, mladi pa so omejeni pri vključevanju v izobraževalne, kulturne in delovne aktivnosti. Občina je v fazi priprave načrta za izboljšanje mobilnosti, vendar primanjkuje podatkov o resničnih potrebah uporabnikov in ni vzpostavljenega sodelovanja med občino, lokalnimi prevozniki in skupnostjo. Glavni akterji: starejši občani, mladi, občinski uradniki, lokalni prevozniki, socialne službe.
URBANISTIČNO NAČRTOVANJE – OMEJITVE IN PREPOVEDI NISO DOVOLJ	Trenutno urejanje območij v Sloveniji temelji preveč na prepovedih in omejitvah, ki naj bi varovale naravo, kulturno krajino in kmetijske površine. Kljub temu pa se stanje ne izboljšuje po pričakovanjih. Spremembe v demografiji (staranje prebivalstva, migracije), ekonomiji in okoljskih pritiskih zahtevajo bolj proaktivne, celovite in vključujoče pristope k načrtovanju in upravljanju prostora. Potrebna je širša strokovna podpora in sodelovanje vseh akterjev, da dosežemo trajnostnost.	Prostorsko urejanje se sooča s številnimi izzivi: propadom infrastrukture, opuščanjem kmetijskih površin, fragmentacijo zemljišč, zmanjševanjem biotske raznovrstnosti in pomanjkanjem gospodarskih priložnosti. Obstoječi zakonski okvir pogosto omejuje posege z prepovedmi, a ne ponuja dovolj spodbud ali konkretnih rešitev za aktivno revitalizacijo. Strokovnjaki, kot so urejevalci prostora, gozdarji, agronomi in lokalni akterji, ter tudi izobraževalci bi lahko dali večji prispevek k z inovativnimi in praktičnimi predlogi.
NEGA GOZDA V ZASEBNI LASTI – IZZIV ZA LASTNIKA IN LOKALNO SKUPNOST	Slovenija je gozdnata država, kjer gozdovi pokrivajo skoraj 60 % površine. Skoraj 80% gozdov je v zasebni lasti. Gozdovi so pomemben naravni obnovljiv vir, ki zagotavlja številne ekološke,	Janez je lastnik 5 ha gozda v hribovitem delu Slovenije. Ima osnovno znanje o gozdarjenju, a nima časa in finančnih sredstev za izvedbo vseh priporočil iz gozdnogospodarskega načrta, kot so

	socialne in proizvodne funkcije oz. vloge: ohranjanje biotske pestrosti, proizvodnjo lesa, blaženje podnebnih sprememb ter prostor za rekreacijo, oz. slovenska zakonodaja loči 17 funkcij. Večina gozdov je v zasebni lasti manjših posameznikov, ki pogosto nimajo potrebnega strokovnega znanja ali časa za ustrezno nego gozda. Gozdnogospodarski načrti določajo cilje in ukrepe za nego gozda, vendar je v praksi delež izvedenih ukrepov manj kot 40 %. Nega gozda je ključna za ohranjanje njegovega zdravja in ekosistemskih storitev, vendar izvajanje naleti na številne ovire. To je pomembno vprašanje za trajnostni razvoj Slovenije, saj zanemarjanje gozda lahko vodi do degradacije naravnih virov in izgube družbenih koristi.	nega mladja, nega gošče, prvo redčenje, obnova in zaščita drevesnih vrst... Lokalna skupnost ni dovolj aktivna pri spodbujanju nege gozda. Janez ne ve, kako pridobiti subvencije in se sooča z birokratskimi ovirami. Posledično redčenje ni izvedeno, gozd je gost, s starim drevjem in nizko odpornostjo na škodljivce. Po hudem neurju se zaradi slabe nege pojavijo obsežne škode, kar vpliva tudi na lokalno okolje (erozija, poplavljanje).
POMANJKANJE KADROV	Mladi se zaradi cone udobja pogosto odločajo za manjše število otrok ali za življenje v mestih, kar vodi v staranje prebivalstva in zapiranje šol ter vrtcev. Takšen demografski trend ogroža trajnostni razvoj podeželja, saj zmanjkuje ljudi, ki bi lahko sodelovali v prostovoljskih in razvojnih dejavnostih, kar vpliva tudi na socialno povezanost in kakovost življenja lokalnih skupnosti.	V lokalni skupnosti je prisotno nezadovoljstvo zaradi pomanjkanja prostovoljcev in aktivnih članov društev. Mladi po službi raje preživljajo čas ob digitalnih medijih ali športnih aktivnostih izven kraja, zato manj sodelujejo v lokalnih projektih. Zaradi tega večino aktivnosti nosijo starejši, ki pa se postopoma utrudijo, kar dolgoročno ogroža obstoj teh dejavnosti. Obstoječi razvojni programi pogosto prihajajo od zgoraj, z birokratskimi zahtevami, ki odvrčajo potencialne voditelje na terenu. Ni jasnih, preprostih in finančno transparentnih podpornih mehanizmov za motivacijo lokalnih aktivistov. Sredstva se porabljajo predvsem za birokracijo, ne pa za dejanske vsebine in rezultate.